Проверено 1948 г.

موسی بیگییف.

اعتقاد
39

انسانلرك عقیدهٔ الهیه‌لرینه برنظر

T. C. C. Р.
ЦЕНТРАЛЬНАЯ

ناشری:

شرق کتابخانه‌سی

اورسکی.

اورنبورغده «وقت» مطبعه‌سی.

ТИП. ГАЗ. „ВАКТЪ" ВЪ ОРЕНБУРГЪ

1911

بسم الله الرحمن الرحيم

انسانلرنڭ عقيدهٔ الهيه‌لرينه بر نظر.

رحمت الهيه عمومیتی حقنده سرد اولنمش برهانلرمه بر علاوه صورتنده.

در طریقت هر چه پیش سالك آید خیر اوست.
بر صراط مستقیم ای دل کسی گمراه نیست.

حافظ ازخصم خطا گفت نگیریم بر او
ور بحق گفت جدال باسخن حق نکنیم

غلام آن کلماتم‌که آتش انگیزد
نه آب سرد زند درسخن با آتش تیز.

گرچه منزل بس خطر تا کست و مقصد نا پدید
هیچ راهی نیست‌که کانرا نیست پایان غم مخور.

شو کون روسیه مسلمانلرینڭ احوال مدنیه‌سی درجه‌سنه کوره الڭ مهم اعتبار قیلنه‌چق مسئله‌لر ـ شبهه یوق ـ مکتب مدرسه اصلاحلری، معارف یوللری، اجتماعی هم ده سیاسی حاللر، اقتصادی کملکلر، ملی ادبیات، ملی مطبوعات ملی لسان، بازو قاعده‌لری کبی مسئله‌لردر. شو مسئله‌لر یالکز روسیه مسلمانلری ایچون کنه دگل، بلکه عموم

عالم اسلامیت ایچون‌ده غایت مهم مسئله‌لردر. هر کس بونی بیلور. بن‌ده شو حقیقتی آڭلارم.

لکن مهم مسئله‌لرڭ اهمیتی، گمان ایدرم، دیگر مسئله‌لرڭ هیچ بربنی اهمیت درجه‌سندن عزل ایده‌مز. اهمیت میداننده طارلق یوقدر: برمسئله اهم ایسه اوبری لا اقل مهم اولا بیلور. برملتڭ حاجتلری، قصورلری نه قدر کوب اولور ایسه، او ملت ایچون مهم مسئله‌لرده او قدر کوب اولور. «شو مهم مسئله وار ایکن، براق او مسئله‌یی!» دیمك، بنم فکرمجه، او قدر موافق بر ارشاد اولاماز. مهم مسئله‌لرڭ بربله زید، بربله بکر، دیگر بربله دها دیگر بر آدم اشتغال ایدر ایسه، احتمال، دها گوزل اولور.

برفردڭ حیاتنده اوفردڭ احوال روحیه‌سی اڭ مهم اڭ جدی روللری اوینار ایسه، البته، ملتڭ حیاتنده عموما احوال مدنیه‌سنده او ملتڭ احوال روحیه‌سی دها زیاده مهم روللری اوینار. گمان ایدرم: ملتلرڭ افکار ایمانیه‌سی تاریخ انسانیت‌ده غایت بیوك اثرلر براقمشدر: خرافات اعتقادیه مدنیت حرکتلرینه غایت بیوك سکته‌لر ویرمه‌مش میدر؟ دیانت ایله مدنیت آراسنده او قدر اوزون مدتلر دوام ایده کلمش محاربه‌لر هپ افکار ایمانیه ثمره‌سی دگلمیدر؟ ملتلرڭ بربنی دیگرینه اوت ایله صو کبی دشمن ایدن شی- ایمان اسمیله کوڭللرده طامورلاشمش نظر دگلمیدر؟ انسانی خیر اشلرده شرلرده سوق ایدن هم‌ده خیردن‌ده

شردن‌ده منع ایدن عقیده‌سی دگلمیدر؟

عقیده‌لره شو نقطه‌دن نظرم جهتیله بن عقیدهٔ اسلامیه‌یه اهتمام ایتمش ایسه‌م، دیگرلر سیاسی اجتماعی ملی مسئله‌لرله اشتغال ایدرلر ایکن، بن علمی اعتقادی بر مسئله تفصیلاتیله اوغراشور ایسه‌م، گمان ایدرم، بنم سعیم عبث اولماز؛ ملتمزك توقیاتنه سکته ویره بیلور درجه‌ده ضررده ویرمز؛ بلکه عموم عالم انسانیته حسن نظری اشتمال جهتندن احتمال ملتمزه بیوك فائده‌لر ویردر.

درست، « نجات عمومیه » مسئله‌سی « اوصاف عینمی زائدمی؟» «علت احتیاج امکانمی حدوثمی؟» کبی حیات‌ده اهمیتی یوق ـ یا خود «علی‌می افضل عثمانمی؟» کبی حیات انسانیه‌ده ضرری وار مسئله اولسه ایدی، او وقت بن، «وا ویلا!» باغیرانلرك فریادلرینه ـ « دها مهم مسئله‌لر واردرا براق او مسئله‌گی!» کبی سوزلرله تدبیر فلسفه‌سی صاتار مرشدلرك ارشادلرینه یا ایسه اوزینك بر ایکی مقاله‌سنه اهمیت ویروب‌ده، ملتی حس تمیزدن تماماً عاریدر گمان ایدنلرك تنبیهلرینه، یاخود «اسلام مرشیدن عالیدر؛ فقط اهل اسلام مرشیدن!... (دوندر) کبی سوزلره جسارت ایدر ادیبلرك صدالرینه قولاق ویرور ایدم.

لکن بیلورم: نجات عمومیه مسئله‌سی عالم اسلامیت ایچون حیات نقطه‌سندن بر قدر اهمیتی وار مسئله‌لردندر. او مسئله‌یی شمدی میدانه آتمق، اشی قویروغندن باشلامق

دگل، بلکه اشی الڭ باشندن الڭ اساسندن باشلامق اولور. انسانڭ حسی حرکتی قلبیله دماغیله‌در، انسانیته نظریده عقیدهٔ ایمانیه‌سیله‌در. اویله ایسه، همه عالم انسانیته گوزل بر نظری، استقبال جهتنده گوزل بر امیدی ویره بیلور بر مسئله هیچ بر صورتله ضرر ویرمز، او مسئله‌نڭ وقتی همان کلمه‌مش دیمك تدبیریده البته اعتباری لازم بر تدبیر اولاماز.

ایندی کله‌یك انسانلرڭ عقیده الهیه‌لرینه نظر مسئله‌سنه:

انسانڭ هر حالی — سنت الهیه حکمیله — ابتدا دانه (اورلق) حالنده بولنوب، صوڭره یاواش یاواش کمالنه ایرشور. هر حالڭ بر طفولیت دوری، برده کمال دوری واردر. ایکی آراده، بالکز بر الله بیلور، نه قدر تحولات وجوده کلور، نه قدر عصرلر اوزار.

هر حال اویله اولور ایسه، انسانڭ عقلنده «ابتدا» حالیده — یعنی افکار علمیه‌سنده هم‌ده عقیدهٔ الهیه‌سنڭ حقیقتده و صول حالیده البته اویله اولور. انسان عقیدهٔ الهیه‌سنده دور طفولیت‌دن دور حقیقته طوغری حرکت ایدر ایکن، الله بیلور، نه قدر و نصل اعتقادلری کچر کیدر! لکن انسانڭ او حرکتلری، غایت آغربنلقله او تقدملری هر حالده صراط مستقیم اوزرنده طوغری هم‌ده صحیح بر حرکت اولور. بر فردڭ عقلی صبیلك حالندن حکیملك کمالنه نصل استقامت اوزرنده حرکت ایدر ایسه، تمام انسانیتڭ عقلیده

طفولیت عقیده‌سندن حقیت عقیده‌سنه اویله استقامت اوزرنه حرکت هم تقدم ایدر.

شو سنت الهیه‌یی قرآن کریمك متعدد آیتلری‌ده تأیید ایدر:

١) هود سوره‌سنده (٥٦)نجی آیت کریمه‌ده قرآن کریم دیمش: «انی توکلت علی الله ربی و ربکم، ما من دابة الا هو آخذ بناصیتها. ان ربی علی صراط مستقیم».

شو آیت کریمه حکمنه، شبهه یوق، هر بر انسان داخلدر. هر بر انسانك ناصیه‌سی صراط مستقیم‌ده اولان مولی‌سنك قبضهٔ اقتدارنده اولور ایسه، بالضروره هر بر انسان صراط مستقیم‌ده اولور. یعنی عقیده‌ده دور طفولیت‌دن دور حقیقته حرکت ایدر ایکن هر بر انسان طوغری یولدن کیدر. اول یول حکمت الهیه اقتضاسیله انسانلره طبیعی تدریجی صورتده حرکت ایتمك ایچون رسم اولنمشدر. بناءً علیه دور طفولیت ایله دور حقیقت آراسنده وار اعتقادلرك هیچ بریله انسان مؤاخذه قیلنمامق لازمدر.

٢) «لیس علی الاعمی حرج ولا علی الاعرج حرج ولا علی المریض حرج». نور سوره‌سیله فتح سوره‌سنده شو آیت کریمه نازل اولوب، مونی من حیث المعنی تأیید ایدر آیتلر قرآن کریمده بر قاچ سوره‌ده نازل اولمشدر. انسانلرك حالنه قرآن کریمك عرفنه کوره، ملاحظه ایده‌یك: «حرج» ك معناسی نه‌در؟

11 صوفورلق آقصاقلق خسته‌لك كبی اعذار بدنيه حسبيله مسجده وارمق جهاده كتمك كبی آسان اشلر ، «حرج» اولور ملاحظه‌سيله شرع شريفك مسامحه‌سنه بناءً، انسانلردن ساقط اولور ايسه، حقائقه اهتدا كبی انسانيت عقلنه نسبتله غايت آغير اشلر البته بلا شبهه نظر شريعت‌ده حرج اعتبار قيلنوب، عقيدهٔ الهيه بابنده همه قصورلار شرع شريفك مسامحه‌سيله عفو قيلنور. اصول دين فروع دين ايله بر حكم‌ده اولوب، فروع فقهيه‌ده شرع شريف طرفندن بذل اولنمش اقرار على طريق الاولويه اصول دين‌ده‌ده ثابت اولور. شو معنی ايله هر بر عقيدهٔ الهيه حقيتی فروع فقهيه حقيتی كبی لازم اولوب كلور. زيرا بنده‌دن خفيف بر عذر وجوديله خفيف بر تكليف ساقط اولور ايسه، بيوك بر عذرك وجوديله ده‌ا بيوك بر تكليفك سقوطی البته حكمت اقتضاسيدر. اوفاق عذرلر ايله اوفاق شيلری اسقاط ايدن شريعت، بيوك عذرلر ايله بيوك هم آغير شيلری اسقاط ايتمزسه، او تقديرده شرع شريفك اهميتی قالماز، وضع شريعت‌ده غايت بيوك بر مناسبتسزلك يوز كوسترور.

12 دنياده انسان ايچون تحير كبی بيوك برحرج اولماز. حقائقی طلب يولنده عقل انسان ايچون تحير كبی هر وقت واقع اولور بر حالت‌ده بولنماز. تحير عقل انسان ايچون الك آغير هم‌ده الك چوق واقع اولور الك بيوك برحرج‌در.

13 بونك اوزرينه انسانك عقلنه طاری اولور آفتلر

بلنه‌لر، وجودینه طاری اولور آفتلردن دها زیاده‌در، دها دواملی‌در. انسانك وجودی انسانك عقلندن دها زیاده سرعتله کماله واصل اولور. اما کماله واصل اولاماق بلیه‌سی انسانك عقلنه غایت کثرتله عارض اولور.

14 بناء علیه، آقصاقلق کبی آفتلر تکالیف شرعیه سقوطنه سبب قیلنمش ایسه، «کماله واصل اولاماق» کبی طبیعی هم‌ده دائمی بر آفت عقلیه «اهتدا ایده‌مه‌مك» ــ «متحیر اولوب قالمق» کبی الڭ عمومی بر حرجك سقوطنه البته نظر شریعت‌ده بیوك بر سبب اولور.

15 نتیجه‌ده: حقائقه اهتدا یولنده حرکت ایدر ایکن انسانك عقلی ناقص یا خلاف واقع اعتقادلرده بولنور ایسه، بونلك ایچون انسان عندالله مؤاخذ اولماز. شو مسئله‌ده عالم انسانیت بر انسان کبیدر. عالم انسانیت‌ده ظاهر اولمش ملیتلر دیانتلر ــ نظر ایدر ایکن انسانك عقلندن کلوب کتمش اعتقادلر کبیدر. نظر یولنده بر انسانك قصورلری، شبهه یوق، معفودر. انسانیت عالمنده ظاهر اولمش دیانتلرك‌ده عقیدهٔ الهیه‌ده قصورلری البته بوڭا کوره معفو اولور.

16 بن عالم انسانیت‌ده کلوب کتمش یاخود شو کونه قدر قالمش ملتلره اجمال کوز بله نظر ایدر ایسه‌م، فکرمه هر دفعه‌ده «کان الناس امة واحدة. فبعث الله النبیین مبشرین و منذرین، و انزل معهم الکتاب بالحق لیحکم بین الناس

فيما اختلفوا فيه. وما اختلف فيه الاالذين اوتوه من بعد ماجاءتهم البينات بغيا بينهم. فهدى الله الذين آمنوا لما اختلفوا فيه من الحق باذنه. والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم » (البقره-٢١٣) آيت كريمه‌سى خطور ايدر. كيدرم، تفسيرلرى آقتاردرم، قناعت ويره بيله‌جك بر علمى بيان هيچ برنده بولامام. تحير بليه‌سى قلبمى‌ده عقلمى‌ده استيلا ايدر. اوفاق شيلره قناعت ايدوب، بويله بيوك بر آيت كريمه تفسيرينه جسارت ايدر اهل كلامك حالنه تعجبم زياده اولور. تاريخ انسانيت، تاريخ اديان ايله‌گنه تفسير قيلنه بيلور بر آيتى يالكز وجوه لفظيه ايله شرح ايدر اهل تفسيرك سوزلرينى بالضروره غايت اوفاق صايار اولورم.

شو حالك تأثيريله، همده تفسيرلرى آقتارمقدن كلمش تعبلرى ملاللرى ازاله ايتمك اميديله، توجيه ايدرم كوزمى عرش اجابت اولان سمايه، طوتونورم ملاحظه ايتميه:

«همه انسانلر بر امت ايدى.» سوزينك معناسى نه‌در؟

« آزغنلق ايمانسزلق خصوصنده بر امت ايديلر » معناسنده اولاماز. زيرا انسانلرك الك اولكى آتالرى آدم بيوك بر نبى اولوب بالالرينه الك ابتدا برحق دينى تعليم ايتمش ايدى.

«ايمان، اهتدا خصوصنده بر امت ايديلر» معناسنده اولاماز. زيرا اهتدا يولنده اولمش انسانلره نبيلر كوندرميه

بر داعی بوقدر. فی الاصل مهتدی اولمش انسانلره نبی کوندروب اختلاف بلیه‌سن چیقارمق‌ده البته حکمت الهیه‌یه او قدر موافق دکلدر:

«حق‌ده اختلاف ایتدیلر» سوزینک معناسی نه‌در؟
اختلاف ایدر ایکن حق میدان‌ده وار ایدی‌می؟
اولمش ایسه، او حق نه‌دن عبارت ایدی؟
نبیلردن قبل او حقیقتی انسانلره کیم تعلیم ایتدی؟
تعلیم ایدن بولنمش ایسه، یاخود او حقیقتی انسانلر اوزلری بولمشلر ایسه، نبیلره احتیاج قالورمی؟

« بینات قیامی صوڭنده انسانلر « بغی » ایتمشلر » سوزینڭ معناسی نه‌در؟
بغی ایتمك نه‌دن کلدی، کیم‌دن اولدی؟
نبیلردن قبل، بغی اولمایوب، نبیلرڭ ورودی صوڭنده عالم انسانیت‌ده بغی حاصل اولمش ایسه، او تقدیرده حکمت الهیه اقتضاسنڭ تماما عکسی، ارادهٔ الهیه خلافنه اولارق، واقع اولمش اولمایورمی؟

« ایمان ایدنلری الله هدایت ایتدی » سوزینڭ معناسی نه‌در؟
ایمان برکه‌سیله حاصل اولاجق حقیقت نصل شیدر؟
شویله سؤاللر ساعتلرجه بنی مشغول ایدر. جوابلرینڭ تفسیرلرده بولنمامق جهتی بنی دیگر یوللره سوق ایدر. کیدرم، او جوابلری قرآن کریمڭ اوزندن طلب ایدرم،

اقتدارم قدر جوابلر بولورم؛ شاد اولورم؛ فوق العاده ممنونیتم بکّا بو قدر جسارت ویرور. بولمش جوابلوی هم‌ده خصوصی فکرلرمی عرض ایدرم دیگرایه. رغبت ایدن محترم ذوات مطالعه ایدر، مدرسه طلبه‌لری قرآن کریمی مطالعه‌سنه عادت ایدر. بزم الك مهم مطلبمزده طلبه‌لرك الرینه قرآن کریمی ویروب، طلبه‌لری شروح و حواشی قارانکلقلارندن خلاص ایتمکدر.

٣) هر بر عقیدهٔ الٰهیه حقیقته بنم اوچنجی دلیلم نبی محترم ابراهیم علیه‌السلام حضرتلرینك الانعام سوره‌سنده (٧٥) دن (٧٩) قدر بش آیت کریمه‌ده ذکر اولنمش قصه‌لریدر.

شو بشدن:

« وکذلك نری ابراهیم ملکوت السماوات والارض ولیکون من المؤمنین» (٧٥)

« فلما جن علیه اللیل رأی کوکباً قال هذا ربی. فلما افل قال لا احب الآفلین. » (٧٦)

« فلما رأی القمر بازغاً قال هذا ربی. فلما افل قال لئن لم یهدنی ربی لاکونن من القوم الضالین. » (٧٧)

« فلما رأی الشمس بازغة قال هذا ربی هذا اکبر. فلما افلت قال یا قوم انی بریء مما تشرکون » (~~٨٨~~ ٧٨)

« انی وجهت وجهی للذی فطر[لی] السماوات والارض. وما انا من المشرکین. » (~~٨٩~~ ٧٩)

اولگی آیت کریمه‌ده الله رب العالمین حضرتلری دیمش: «کوکلرك آیتلرینی بز ابراهیمه کوستردك، کور-سون‌ده یقین حاصل ایتسون ایچون».

الله جل جلاله حضرتلری آیتلری کوسترمش، ابراهیم علیه‌السلام او آیتلری کورمش. کوکلرك یرلرك آیتلرینی، کوردکدن صوڭ، قرآن کریمك بیاننه کوره، ابراهیم علیه السلام علی التدریج اوچ حالی کچمش‌ده، عاقبت، عقیدهٔ الهیه‌نك کمالی اولان دوردنجی حاله کلمش. برنجی حال: یولدوزلردن برینی، تون قاراڭلغنده کورمش‌ده «شودر بنم ربم!» دیمش. ایکنجی حال: نوری زیاده‌رك قمری کورمش‌ده «شودر بنم ربم!» دیمش.

شو ایکنجی حالڭ بیاننده ملاحظه قیلنه‌چق ایکی شی واردر: ١) قرآن کریم شـو حالی بیان ایدر ایکن «فلما جن علیه اللیل» کبی قاراڭلق زماننه دلالت ایـدر بر جمله‌یی ذکر ایتمه‌مش. نیچون؟ - بنم گمانمچه او ایکنجی حال‌ده عقلڭ قاراڭلق‌دن بر قدر نجاتنه اشـاره ایچون. ٢) قرآن کریم «فلما افل قال لئن لم یهدنی ربی لاکونن من القوم الضالین» جملهٔ بلیغه سـیله ایکنجی حال‌ده عقل ابراهیم‌ده طلبڭ، نشاطڭ زیاده‌لنمش ایدیگنه ارشاد ایتمشدر. یعنی جهل قاراڭلغندن بر قدر نجات بولمش عقلڭ، حقیقتی طلب بولنده، نشاطی رغبتی دها زیاده اولور.

اوچنجی حال: دها بیوك دها زیاده نورلی قویاشی

کورمشده، «یوق! بنم ربم شودر؛ اولگی ایکیسی دگلمر. شو ــ دها بیوك دگلمی؟» دیمش.

دوردنجی حال: ابراهیمك عقلی اوچنجی درجهدنده بوقاری چیقوب، «انی وجهت وجهی للذی فطر السماوات والارض!» دیمشده عقیدهٔ الهیهنك اك كماله واصل اولمش.

ابراهیم علیه السلام صبیلك حالندن نبوت حالنه كلنجه او اوج حالی كچوب عقیدهٔ الهیه كمالی اولان دوردنجی حاله كلمش ایسه، انسانیتكده وحشیت حالندن اك عالی ایمان سماوی حالنه كلنجه كچمش اعتقادلری علی طریق الاولویه ابراهیمك حالی كبی اولور. زیرا اك بیوك بر نبی حقندهٔ، قرآن كریمك اقراریله، جائز اولمش حاللر البته هر بر انسان ایچونده جائز اولور.

بزم شو بیانمزه كوره، ابراهیم علیه السلام قصهسندهٔ ذكر اولنمش او بش آیتك هیچ بری تأویلات هجوملرینه هدف اولمایور. لكن اهل كلام كتب كلامیهده «نبیلرك معصومیتلری» مسئلهسنده او آیتلری «هذا ربی علی زعمكم» كبی تقدیرات ایله تأویل ایتمشلر.

بونك كبی تأویلات اهل كلامك مذهبلرینی حمایه ایتمك بابنده معقول كبی اولور ایسهده، قرآن كریمك معجز بلاغتلرینی هدم ایتمكلری جهتیله اویله تأویللر هیچ بر صورتله جائز دگلدر. مذاهب كلامیهیی صاقلامق خیالیله التزام اولنمش تأویلات بنم استدلالمه ذره قدر ضرر ویرهمز.

اوېله تاویللری قبول ایتمەم، بن البته گناهلی اولورم.
قرآن کریم دیمش: «ولو انهم اقاموا التوراة والانجیل وما انزل الیهم من ربهم لاکلوا من فوقهم ومن تحت ارجلهم. منهم امة مقتصدة. وکثیر منهم ساء ما یعملون» (المائدة-٦٦)
یعنی: «توراتی انجیلی قرآنی ـ اوامرلرینی ادا ایدوب، نصوص‌لرینی تأویل ایتمەمکله ـ اقامت ایتسەلر ایدی، یوقاریدن ارزاق معنویەیی، توبندن ارزاق حسیەیی برکتلی صورتده آلورلار ایدی. انسانلردن ـ اوامرك حدودنده نصوصك ظاهرنده واقف اولوب مقتصد اولانلری واردر. لکن اکثری حدودی تعدی، نصوصیده تأویل ایدرلر.» مآلا ترجمەسی شودر.
ـ شو آیتك ارشادینه کوره، بن قرآن کریم آیتلرندن هیچ برینی تأویل ایتمەمك طرفداری‌یم. قرآن کریمی اقامتك اك مهم معناسی‌ده تأویل ایتمەمك‌در. قرآن کریمك اوامرینی ترك ایتمك ـ قرآن کریمی اقامت ایتمەمك اولور ایسه، نصوصلرینی ظاهرندن صرف ایتمك البته اقامت ایتمەمك اولور.
ـ قرآن کریمی تأویل ـ ایکی نوع اولور. بری اهل کلام تأویللیدرکه، آیت کریمه اوزینك ظاهری معناسندن تماماً چیقار. ظاهری معناسی احتمال دائرەسنده قالماز. ایکنجی‌سی: اهل تصوف تأویللیدرکه قرآن کریمك ظاهری معناسی‌ده مراد اولور، اشارەسندن مستفاد اولان معنی‌ده

اراده قیلنور. شو تاویل ناویللرك اك گوزلیدر. اویله تأویل ایله قرآن کریم ظاهرندن صرف اولنماز. بلکه قرآن کریم ظاهری معناسنه حمل اولنور، ظاهرك ارشادیله انسان اوزی ایکنچی بر معنایه موندی اولور.

شو فرقی بیان اینمك ایچون بوراده اهل تصوفك بر تأویللرینی شاهد صورتیله نقل ایدەیم. اهل تصوفك بیوکلرندن بری اوزینك «کلشن زار» اسملی کتابنده دیمش:

اگر مردی بیرون آی و نظر کن
هر آنچه پیشت آید زان گذر کن.
خلیل آسا برو حق را طلب کن
شبی را روز وروزی را بشب کن.
ستاره ماهه وخورشید اکبر
بود حس و خیال و عقل انور.
بگردان از همه ای راهرو روی
همیشه لا احب الآفلین گوی.

ترجمەسی:

ار ایسەك، چیق، نظر ایت، اوکنکه هر نه کلور ایسه، قناعت ایتمه، دها اوزاق کیت.

ابراهیم کبی یور، خدایی طلب ایت. تونی کون، کوندوزی ده تون ایت.

یولدوز، آی، بیوك قویاش ـ: حس، خیال، عقلدن عبارتدر.

ای طالب بونلارك همەسندن یوزکی دوندر! حقیقته

وصولگه قدر، توقف ایتمه، کبت « ظاهری شیلره قناعت ایتمزم، حقیقتی آرارم » سوزینی هر وقت سویله.

الانعام سورهسنده ابراهیم علیه‌السلام قصه‌سنده مذکور آیتلری شویله تأویل - قرآنی ظاهرندن صرف دگلدر. بلکه ظاهری معناسی اراده قیلنمق شرطیله ایکنچی معنایه اهتدا ایتمکدر. بویله تأویل مطلوب دگل ایسه‌ده، ممنوع‌ده دگلدر.

ظاهری معناسندن صرف ایتمه‌مك شرطیله، قرآن کریمی تأویل البته جائزدر. زیرا اویله تأویللر عقلك دها زیاده فهمیله اهتداسیله اولور. قرآن کریمك ظاهری مراد دگلدر دیه‌سه‌لر ایدی، بز اهل کلامك تأویللرینی ده رد ایتمز ایدك، لفظك فصاحتیله نظمك بلاغتیله مستفاد اولان بر معنایی، مراد دگلدر دیمك بزم شأنمز دگلدر. قرآنك بلاغتی - بوقدار تقدیرات ایله اصلاحاتمزدن آیت کریمه لری البته مستغنی ایتمش در. « آیت تام دگل ایدی؛ تقدیر ایتدم‌ده تام اولدی » دیمك، بنم گمانمجه، غایت بیوك ادبسزلکدر.

« عقیده الهیه‌لرك حقیتی» دعواسنده بنم ٤ نجی دلیلم سورة‌البقره‌ده ٦٢ نجی آیت کریمه‌در:

« ان‌الذین آمنوا والذین هادوا والنصاری والصابئین من آمن بالله والیوم الآخر وعمل صالحاً فلهم اجرهم عند ربهم

ولا خوف عليهم ولاهم يحزنون »

من حيث المعنى ترجمه‌سى :

« مؤمنلر ، يهوديلر ، نصرانيلر ، فرشته‌لره يا يولدوزلره عبادت ايدر صابيلر ـ دها عمومى بر عباره ايله تعبير اولنور ايسه ـ الله رب العالمين حضرتلرينه همده حرا كوننه ايمان ايدوب ، حيات حاضره‌ده ياخشى اشلرى ادا ايدر همه انسانلر عاقبت سعادته نائل اولورلر . »

شو آيت كريمه‌ده نجاتك مدارى تعيين اولنمشدر : خيراتى امر ايدر ، شروردن منع ايدر : اللهك وجوديه ايمان ، ياخشى يامان هر بر عملك جراسى اولاجق بر كونه ايمان . شو ايكى ايمانك تأثيريله شروردن فساددن صاقلانوب ، انسان خيراتى صالحاتى اداده سعى ايدر ايسه ، اثنه اويله انسان حيات استقباليه‌سنده سعادت ابديه‌يه نائل اولور .

ايمان‌ده رسميت يوقدر . رسميت كسب ايتمش ايمانك حيات انسانيه‌ده او قدر اهميتى‌ده يوقدر . انسانى فساددن شردن ظلم‌دن منع ايدوب ، خير اشلره سوق ايدن ايمان ـ اثنه نظر شريعت‌ده معتبر ايمان شويله بر ايماندر . حيات انسانيه‌ده اهميتى اثرى وار ايمان ـ نظر شريعت ده معتبردر . لكن حيات‌ده اهميتى يوق ايمانك نظر شريعت‌ده‌ده البته اهميتى يوقدر .

شرع شريف ايمانى حيات ده ظاهر اولور اثريله

وزن ایدر. ایمان ـ خیالده مرتسم کلمات اسمیه‌دن عبارت
دگل، بلکه عقلده قلبده رسوخ بولمش بر نوردرکه انسانی
حیاتنده خیرات بولنه هدایت ایدوب هلاك بولندن خلاص
ایدر.

،، بویله ایمان دنیاده ملتلرڭ برینه مخصوص دگلدر.
کونلرڭ برنده انشاء الله شو سوزی دها زیاده مفید
تفصیلاتیله بسط ایدرز.

خاتمه.

مرا گوی که خاموش باش و دم در کش
که در چمن نتوان گفت مرغ را خاموش

فراوان گنجها در سینه دارم
اگرچه مدعی بیند فقیرم.

واعظ ما بوی حق نشنید، بشنو این سخن
درحضورش نیزمیگویم، نه غیبت میکنم.

محترم «شورا» صحیفه‌لرنده بنم قلمله، اهمیتی وارمی یوقمی، بر ایکی مسئله دلیللریله برابر نشر قیلنمش ایدی. طبیعی او قدر بیگلرچه سطور آراسنده آکلاشیلمامش نقطه‌لار، حسابی یوق او قدر سوزلر اثناسنده مفهوم دگل نکته‌لر البته بولنه بیلور. بوگا کوره اولسه کرکدر، بعض جریده ستونلرنده همان همیشه غایت غریب اعتراضلر، بولسرلمی آوزلر بنه‌ده معلوم شکایتلر یازلمقده‌در.

«رحمت الهیه عمومیتی» ـ «عقیده الهیه‌لرك عقیتی» کبی مسئله‌لرك شو کون‌ده محیطمزه زمانمزه کوره اهمیتلری وارمی یوقمی جهتی بزم آراده شمدی متنازع فیه بر شی ایسه‌ده، اوز مسئله‌لرك علمی دینی جهتدن اهمیتلری، اهمیتلرینه کوره ده اشکاللری البته هر بر انسانه معلوم

اولا بیلور درجه‌ده واضحدر.

اوبله مشکل مسئله‌لری بیان ایدر ایکن، شبهه یوق، قلمك‌ده غایت بیوك قصورلری، او قصورلار سببیله دعوی ده، دلیللرینی بیان‌ده مفهوم دگل نقطه‌لار بالگز بر دگل غایت چوق اولا بیلور. بنم او قصورلارم هر کس‌دن زیاده بڭا معلومدر. او جهتدن توجیه اولنمش اعتراضلر بولنور ایسه، اعتراف ایدرم، گناهی بالگز بڭا عائددر. اعتراض یولیله بڭا تنبیه ایتمك مشقتلرینی تحمل ایدن غیرت اربابنه قلباً تشکر ایدرم‌ده، اقتدارم دائره‌سنه داخل بیانلری دها سرد ایده‌رك بر قدر زیاده ایضاح وبرمیه سعی ایدرم. بونگله بنم قصورم تدارك قیلنه چغنه گوره، اڭ زیاده استفاده ایدن‌ده البته بن اولورم. او جهتدن توجیه اولنه‌جق اعتراضلر فی‌الحقیقه اعتراض اولمایوب، بن اوبله اعتراضلری ارشاد صفتیله کامل بر ممنونیتله قبول ایدرم.

اگرده اعتراضلر یا ردیه‌لر بنم دعوامنك بطلاننه یاخود دلیللرمك ضعیفلگنه دلالت ایدر اعتراضاردن اولور ایسه، اوبله اعتراضلری قبول ایتمك، حقیقت حضورنده تأدب اقتضاسیله، بڭا هم شرعی هم طبیعی بر فریضه در. بن، ایمانم ایجابیله، درگاه حق‌ده قبلهٔ حقیقته همه افکارمی توجیه ایده‌رك، سجده ایدرم؛ آگلار ایسه‌م هیچ بر حقیقتی انکار ایتمه‌م. ایکی اوچ آدم تهمت ایدر ایسه‌ده، یا او یا بو مسئله بی میدانه آتمق خصوصنده بن‌ده بر غرض

نفسانی یوقدر. وجدانك طهارتی نامنه شو سوزمی قبول ایتمه‌ین انسان شاید خدایك عظمتی حرمتنه شو سوزمی قبول ایدر. شو کونه قدر بنم طرفمدن مطبوعات عالمنه عرض اولنمش دورت بش مسئله ده بر فائدهٔ عمومیه یی کورمه‌مش انسان، انصاف ایدرسه، او مسئله‌لری لا اقل «الده واری صاتمق، رواجی وار متاعی بازاره قویمق» قاعدهٔ طبیعیه‌سنه بنا ایدرده، او مسئله‌لرك هیچ برنده بر غرض نفسانی یوقلغنه تسلیم ایدر.

45 شو ایکی نوعدن اولان اعتراضلره بنم نظرم شویله‌در. لکن جریده‌لرك بعضلرنده نشر اولنمش اعتراضلرك اکثری شو ایکی نوعدن اولمایوب، بلکه مسئله‌یی هم ده اسلامیتی یاخود عموماً دیانتی آکلامامقدن کلمش اعتراضلردر. اویله اعتراضلر بنم دعوامك بطلاننه یا بنم دلیللرمك ضعیفلگنه دلالت ایتمك بدلنه معترضلرك جهلنه، روح دیانتدن غفلتلرینه دلالت ایدر.

46 اعتراضلرك بری بویله‌در:

«نجات عمومیه یی دعوی ایتمك ـ آمنیستیه اعلان ایتمکدر. ایندی بوندن صوڭ هر بر انسان همه جنایتلره ارتکاب ایتسون، ضرری یوق دیمکدر.»

ایکنجی‌سی:

«اگر نجات عمومی اولاچق ایسه، او وقت اسلامیتك خصوصیتنده اهمیت قالماز.»

47 بویله اعتراضلر بر عادی آدمدن چیقمش اولسه ایدی،

بن استبعاد ایتمز ایدم. لکن اوّلکیسی بر محررك، ایکنجیسی اسلام منبرنده خطبه اوقور بر خطیبك قلمندن نشر اولندی. شو جهتدن بن او ایکی اعتراضی بر قدر استغراب ایتدم. زیرا شو ایکی اعتراضك هر بری عموماً روح دیانتدن وعلی الخصوص اسلامیتدن تماماً غفلت اساسنه مبنیدر، « حیات انسانیه‌ده دیانتك اهمیتی یوق » فکرندن ناشیدر، دین بر نسیه‌درکه ذره قدر اهمیت عاجله سی یوق اعتقادندن کلمش بر فکر باطلدر.

تأسف ایتمه‌مك ممکن دگلدر: بویله باطل بر فکر بزم یالکز بر محررمزده یالکز بر خطیبمزده دگل بلکه بزم طلبه‌لرك اماملرك اکثری شویله فکرده‌در. اسلامیت نامی ذکر اولنور ایکن - بزم اکثریت جنتی اما دیگر دین نامlری ذکر اولنور ایسه، جهنمی خاطرلرینه آلورلار.

اسلامیتك حقیتنه جنت ایله، دیگر دینلرك بطلاننه جهنم ایله استدلال ایتمك - مغروریتدن طوغمش بر نادانلقدر.

«واعظ ما بوی حق نشنید، نشنو این سخن»
«در حضورش نیز میگویم، نه غیبت میکنم.»

نجاتك عمومیتی مسئله‌سنده هر بر جنایته ارتکاب جوازینی کورر انسان - حیات انسانیه ده دینك ایمانك اهمیتندن هم ده اسلامیتك اوزینه گنه مخصوص فضائلدن تماماً غافل بر آدمدر. او آدم بر قدر ملاحظه ایتسه ایدی کورر ایدی: هر بر جنایته ارتکاب حریتی نجاتك عمومیتنده

دگل، نجاتك بالـگز بر مذهب اربابنه انحصارنده‌در. نجات بالـگز بگا منحصر اولاچق ایسه، او وقت بن بنم اعتقادمده دگل انسانلرنك هر برینه: «سز ابدی اعتقادگز مذهبگز سببیله مؤبد صورتده معذب اولاچق‌سز؛ خیراتدن سزه فائده یوق، فنا ایشلرك هیچ برندن سزه ضرر یوق. برافگز خیراتی، فیلگز جنایتی!» دیه‌چك اولور ایسه‌م، نجاتك انحصارینی دعوی ایدن آدم بنم شوسوزمنی هیچ بر صورتله جرح ایده‌مز.

«همه ملتلر نجات بولاچق‌لار ایسه، اسلامیتك اهمیتی قالماز» دیمش معترضدن بن سؤال ایدرم: عجبا حیات انسانیه‌ده اسلامیتك اهمیت نقدیه‌سی وارمیدر؟

البته «یوق!» دیه‌چك. والا، اعتراضی بگا وارد اولماز. اعتراضك اساسنه خلاف اولارق «اهمیتی وار» دیسه، بن دیه بیلورم: «بیورك، اوزگزه معلوم اولان اهمیتلرینی بیان قیلك، صوکره بن سزك اعتراضگزه جواب ویرورم.»

شو ایکی اعتراض مناسبتیله بر ایکی سوز عرض ایده‌یم:

عالم انسانیتك ابتداسندن اسلامیتك ظهورینه قدر «سماوی» اولمق صفتیله کلمش دینلرك هر بری ــ انسانك قلبنده متمکن ایمانی الك اصل بر اساس کبی اعتبار ایتمشلر. خصوصاً بزم اسلامیت ـ ایمانی انسانك دنیاسی ایچون ده آخرتی ایچون‌ده الك مهم بر اساس اعتبار ایدوب، ایمانی

هر شيدن زياده مدح ايتمشدر.

اديان سماويه على العموم، ديانت اسلاميه على الخصوص انسانك ايماننه نيچون او قدر فوق العاده بيوك اهميت ويرمش؟

انسانك حيات حاضره سيله حيات استقباليه سنده الك بيوك اهميتى حائز اولا بيله جك ايمانك حقيقتى نه در؟

مكتب مدرسه لرمزده ايمان ناميله تلقين اولنور شيلر حيات انسانيه نك اصل اساس اولا بيلور درجه ده اهميتى حائزميدر؟

بز بويله شيلرى ملاحظه ايتسه ك ايدى، يالكز اوزمزك غفلتمزه گنه دلالت ايدر اعتراضلرى نشر ايتميه جسارت ايتمز ايدك؛ نجاتك عموميتى هر بر جنايته ارتكابك حريتى معناسنده در ديمش اولماز ايدك؛ اسلاميتك اهميتى نره ده در آڭلار ايدك. انسانك حيات حاضره سيله حيات استقباليه سنده عقيده لرك اهميتى نه در، نه جهتدن گوستره بيلور ايسه م، بنم الك بيوك مقصدم حاصل اولور. بونكچون بن « رحمت الهيه عموميتى » « انسانلرك عقيده الهيه لرينه نظر » كبى مسئله لره عائد رساله لرى نشر ايتدم. باشلانمش بر دعوامى حد ثبوته ايصال ايدنجه يه قدر، الله رب العالمين حضرتلرينك عونيله، بن انشاءالله حركت ايدرم.

« والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا. و ان الله لمع المحسنين » (سورة العنكبوت ـ ٦٩).